

УДК 378:316.61

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ВЕКТОР УСПІХУ

Цзя Яочен

Міжрегіональна Академія управління персоналом, Україна, Київ

У статті розглянуто професійну культуру як вектор формування успішної професійної самореалізації. На базі теоретичних матеріалів проаналізовано етимологію і визначення поняття «культура» дослідниками, сформульовано визначення поняття «професійна культура», розглянуто специфіку професійної культури та виділено її елементи. Визначено та охарактеризовано зміст та умови формування професійної культури вчителя, рівні сформованості професійної культури сучасного фахівця – низький, середній, високий. Підкреслюється роль майбутніх фахівців в якості суб'єкта професійної культури, які в процесі професійної діяльності реалізують та створюють соціокультурні цінності.

Ключові слова: діяльність, суспільство, особистість, професійна культура, рівні сформованості, майбутні фахівці.

Czya Yaochen Professional culture as vector of success / Inter-regional Academy of personnel management, Kiev, Ukraine

The article considers professional culture as a vector of formation of successful professional self-fulfillment. On the basis of theoretical material, is analyzed the etymology and definition of the phenomenon “culture” given by researchers, formulated the definition of “professional culture”, the specificity of professional culture and its elements are highlighted. The author defines and characterizes the contents and conditions of formation of the professional culture of teachers, levels of professional culture of modern specialist – low, medium and high. It is emphasized the role of future professionals as the subject of professional culture who in the professional activity implement and create socio-cultural values.

Keywords: activity, personality, professional culture, levels of culture, future specialists

Вступ. За останні десятиріччя моральні цінності у професійній діяльності фахівців трансформуються і мають декілька векторів прояву. Професійна діяльність сьогодні спрямована на досягнення двох цілей: індивідуального і суспільного блага, які перебувають у взаємодії, що і є результатом діяльності справжнього фахівця, який розвиває свою справу, і це сприяє розвитку суспільства. За свою працю фахівець має отримувати добру платню, користуватися повагою, відчувати, що цінують його професійний талант. Розуміючи це, багато компаній, фірм, організацій вживають заходи щодо створення в колективах такого морально-психологічного клімату, який би сприяв професійному зростанню працівників, встановленню довірчих відносин у спілкуванні

між колегами, з партнерами та клієнтами, приділяють багато уваги дотриманню працівниками професійної культури.

Наголосимо, у сучасних соціологічних та педагогічних дослідженнях зміст професійної культури розглядають як сукупність спеціальних теоретичних знань і практичних вмінь, пов'язаних з певним видом праці.

Мета статті. Проаналізувати феномен професійної культури як вектор успішного розвитку майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу. Поділяємо думку науковців, які вважають, що у дослідженнях професійної культури нерідко наводиться спрощене її визначення, а також немає єдиної точки зору на зміст і обсяг цього поняття.

Зважимо на те, що у другій половині ХХ ст. професійна культура (як частина загальної культури) вже розглядається не тільки як форма людської діяльності, але і як «найважливіший» аспект життєдіяльності особистості, як соціальна діяльність, що складається із взаємозалежних цілісних феноменів, які не зводяться лише до певного комплексу знань, умінь і навичок» [5, с. 206].

Активно феномен професійної культури досліджено І. Ісаєвим, В. Гриньовою, Н. Криловою, М. Лукшевич, Д. Маркевич, Г. Соколовою, Л. Різник тощо.

Досліджуючи питання професійної культури поділяємо позицію науковців [3, 4, 5, 6] щодо визначення професійної культури з точки зору потреби суспільства в культурному рівні людей, що зайняті тією чи іншою професійною діяльністю. Вона полягає у піднесенні професійної діяльності кожної людини до загальних норм виконання певного виду праці. Безсумнівно, будучи важливим показником соціальної зрілості особистості, професійна культура є й комплексом особистісних знань, вмінь, навичок, якостей, що визначають готовність до реалізації своїх сутнісних сил у конкретній галузі суспільної праці.

Зауважимо, загальна культура розглядається дуже широко. На побутовому рівні – це зразок, на який мають орієнтуватися люди. Культура ототожнюється з освіченістю, інтелігентністю як певною якістю людини. Культуру можна розглядати і як специфічну характеристику суспільства, яка відображає ставлення людини до історії, природи, суспільства.

Розуміння культури як соціально-прогресивної діяльності людства у всіх сферах буття і свідомості спрямована на вдосконалення і перетворення дійсності, на перетворення багатства людської історії на внутрішнє багатство особистості. Культура в найбільш загальній формі - це «суспільно напрацьована, сукупна здатність живої колективної діяльності до перетворення світу відповідно до законів природи, суспільних потреб та мети суспільної життєдіяльності». [3]

Варто зазначити, одним із перших вітчизняних науковців ХХ століття, хто почав ґрунтовно розкривати зміст та умови формування професійної культури вчителя, був В. Сухомлинський. Видатний педагог обумовлював вирішення широкого кола завдань навчально-виховного процесу з всебічним розвитком особистості вчителя, формуванням умінь орієнтуватися у різних питаннях науки й практики. Тому, на його думку, професійна культура вчителя – це особливості вираження його особистості в професійній діяльності. «З того, як і чому вихователь виражає себе, дитина робить висновок про те, якими є люди, взагалі, в чому полягає добро, в чому ідеал. Отже, необхідно, щоб особистість педагога приваблювала вихованців, надихала їх своєю цілісністю, красою ідейно-життєвих поглядів, переконань, морально-естетичних принципів, інтелектуальним багатством, працьовитістю». [6]

Культура визначається і як «сукупність практичних, матеріальних, духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини та втілюються в результатах продуктивної діяльності» [2].

Зважимо на поняття професійної культури, яке запропонував для наукового обігу і дав йому визначення Й. Ісаєв: «Професійна культура - спосіб творчої самореалізації особистості викладача в різноманітних видах педагогічної діяльності та спілкування, спрямованих на освоєння, передачу та створення педагогічних цінностей і технологій» [4]. Погоджуємося з думкою вченого, який розглядає формування професійної культури в єдності взаємодіючих структурних і функціональних компонентів. Розглядаючи професійну культуру як систему, Й. Ісаєв підкреслює, що це явище є системним утворенням, яке об'єднує в собі ряд структурно-функціональних компонентів, що має власну організацію, вибірково взаємодіє з довкіллям, і володіє інтегративними властивостями цілого [4].

У процесі професійної діяльності, реалізуючи та створюючи соціокультурні цінності, майбутні фахівці перебувають у ролі суб'єкта професійної культури. Створюючи цінності, вони реалізують творчий компонент професійної культури.

Переконливим є трактування професійної культури В. Гриньовою, яка розглядає це поняття як певний ступінь оволодіння професією, тобто певними способами та прийомами вирішення професійних завдань на основі сформованої духовної культури особистості [3].

Відтак, професійна культура – це професійна якість суб'єкта праці, тобто ступінь оволодіння фахівцем досягненнями науково-технічного та соціального прогресу і є особистим аспектом культури праці. Основні елементи – кваліфікація та професійний досвід.

Зокрема, Є. Гармаш у своєму дослідженні виділяє три групи якостей особистості як виявів її професійної культури: професійно-етичні, індивідуально-професійні, цивільні [1].

Варто зазначити, що із розвитком тієї чи іншої професії формуються професійні норми, правила, вимоги до представника певної сфери діяльності. Саме ці вимоги включають і необхідні знання, уміння, навички, і певні особистісні якості, норми ставлення до різних складових професійної діяльності. Професійна культура відображає єдність процесу створення професійних цінностей і процесу засвоєння цих цінностей (виконує аксіологічну функцію). Отже, професійна культура – це система професійно-етичних якостей, які є регулятором соціально-педагогічних відносин (виконує регулятивну функцію). Водночас професійна культура виконує і нормативну функцію.

Зазначимо, професійна культура має об'єктивний вимір, що характеризує її як суму надбань, цінностей, установок, способів спілкування, традицій, ритуалів, досягнень науки, освіти, які створені в прогресі діяльності людей і стали самостійними утвореннями з специфічними зв'язками та суб'єктами, що виражаються у особистісній інтеріоризації цих надбань та атрибутів. Професійна культура реалізується тільки через суб'єктний вияв, тобто є складним інтегральним утворенням в цілісній структурі особистості фахівця, що проектує його загальну культуру в професійній сфері і може формуватися лише в контексті соціальної, суспільно-корисної діяльності.

Професійна культура фахівця має свою специфіку. Серед її елементів можна виділити наступні: прогнозування, інтерпретація соціальних явищ і завдань у цілі і завдання діяльності; усвідомлення професійної культури як шляху до успіху; використання професійної культури з різноманітними формами діяльності; аналіз досягнутого результату, пов'язуванням його з висунутими цілями і завданнями професійної культури.

Як було зазначено вище, професійна культура фахівця є складовою його загальної культури, точніше утворенням у цілісній структурі особистості, що характеризує всю сукупність відносин у сфері педагогічної діяльності та відповідний розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей, розумових, психологічних та фізичних якостей, мотиваційної сфери, забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності. Отже, ми можемо окреслити найбільш характерні риси професійної культури фахівця: наявність здібностей до професійної діяльності, розвиток яких сприяє вихованню культури, в результаті якої фахівець здатний відчувати й розуміти оточуючих; сформованість професійної культури, що впливає як на загальний розвиток людини, так і на її внутрішній світ і є основою загальної культури; наявність професійно-культурних навичок і умінь;

розвиток емоційної сфери, без якої неможливий розвиток духовної культури особистості, засвоєння цінностей суспільного буття тощо.

Поділяємо позицію Л. Різник, яка зазначає, що високий рівень сформованості професійної культури визначається за допомогою двох характеристик: загальної та спеціальної. Загальна професійна культура фахівця полягає у єдності переконаності в соціальній значимості праці й своєї професії, розвиненого почуття професійної гордості; працьовитості й працездатності; заповзятливості, енергійності й ініціативності; готовності ефективно, швидко і якісно вирішувати виробничі завдання, що виникають; вільного володіння нормами наукової організації праці; знань теорії управління й основ соціальної психології; організаторських здібностей; готовності й зацікавленості в оволодінні основами суміжних спеціальностей, у розширенні професійного досвіду [7]. Відтак, спеціальна професійна культура у фахівців різного профілю включає якості, які значно різняться навіть у межах одного профілю. Відповідно відбиття цієї сукупності якостей існують вузькоспеціальні розділи професіограм.

Варто зазначити, різноманіття підходів до пояснення феномена професійної культури дозволяє показати її як інтегративну якість особистості, як умову та передумову ефективної діяльності, як узагальнений показник професійної компетентності фахівця і як мету професійного самовдосконалення. Найбільш яскраво фахівець виявляється в діяльності з іншими під час виконання професійних обов'язків. Часто результати професійної діяльності залежать від культури поведінки, говоріння, слухання та мови. Саме в цьому аспекті можна говорити про професійну культуру, тобто про відповідність поведінки, говоріння, слухання, мови у професійній діяльності загальноприйнятим нормам і принципам, насамперед моральним, а також вимогам, що ставляться саме до цієї професії. Фахівець, займаючись якимось видом діяльності, не тільки виявляє свої моральні якості, а й впливає через них на інших, йдучи до поставленої мети. Діяльність - це процес, за допомогою якого реалізуються завдання професійної і життєвої самореалізації.

Висновки. Таким чином, професійна культура забезпечує необхідний рівень виконання професійних функцій та перспективи самовдосконалення фахівця у майбутньому. Виявляється вона через єдність особистісних та професійних якостей фахівця, ступеня рівня, що сприяє соціальному й духовному розвитку за умов входження у вітчизняний та європейський освітній простір. Сьогодні є потреба у вивченні, визначенні й аналізі саме цього комплексу якостей, які формуються у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі і є основою успіху у професійній діяльності.

Література:

1. Гармаш Е. Б. Формирование педагогической культуры будущего учителя: автореф. дис. на соискателя науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / Е. Б. Гармаш. – К., 1990. – 16с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Гриньова В. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект): монографія / В. М. Гриньова. – Х.: Основа, 1998. – 300 с.
4. Исаев И. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы : [учеб. пособ.] / И. Ф. Исаев; [Московск. пед. гос ун-т; Белгородск. гос. пед. ин-т]. – М.; Белгород: [б. и.], 1993. – 219 с.
5. Сабатовская И. Проблема профессиональной культуры в современной отечественной социологической литературе / И. С. Сабатовская // Вчені записки . Харківського гуманітарного ун-ту «Нар. укр. академія». – 2002. – Т. 9. – С. 206–214.
6. Сухомлинський В. Вибрані твори: У 5 т. – К.: Рад. Школа, 1976-1977.
7. Різник Л. Окремі аспекти формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів [Електронний ресурс]: Наукові конференції. – / Любов Різник. – <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/87>.

References:

1. Garmash Ye. B. Formirovanie pedagogicheskoy kultury budushchego uchitelya: avtoref. dis. na soiskatelya nauch. stepeni kand. ped. nauk: spets. 13.00.01 «Obshchaya pedagogika i istoriya pedagogiki» / Ye. B. Garmash. – K., 1990. – 16s.
2. Hončarenko S.U. Ukrajinjskyj pedahohičnyj slovnyk / Semen Ustymovuč Hončarenko. – K.: Lybid, 1997. – 376 s.
3. Гриньова В. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект): монографія / В.М. Гриньова. – Х.: Основа, 1998. – 300 с.
4. Isaev I. Teoriya i praktika formirovaniya professionalno-pedagogicheskoy kultury prepodavatelya vysshey shkoly: [ucheb. posob.]/ I.F. Isaev; [Moskovsk. ped. gos un-t; Belgorodsk. gos. ped. in-t]. – M.; Belgorod: [b. i.], 1993. – 219 s.
5. Sabatovskaya I. Problema professionalnoy kultury v sovremennoy otechestvennoy sotsiologicheskoy literature / I. S. Sabatovskaya // Včeni zapysky. Xarkivskoho humanitarnoho un-tu «Nar. ukr. akademija». – 2002. – Т. 9. – С. 206–214.
6. Suxomlynskyj V. Vybrani tvory: U 5 t. – K.: Rad. Škola, 1976-1977.
7. Riznyk L. Okremi aspekty formuvannja profesijnoji kultury majbutnix socialnyx pedahohiv [Elektronnyj resurs]: Naukovi konferenciji. – / Ljubov Riznyk. – <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/87>.

